

Tomas Akvinietis

Summa Theologiae

Secunda secundae dalis

47 klausimas, 5–8 skyriai

5 skyrius. Ar protingumas yra specifinė dorybė?

Dėl penktojo mąstoma taip. Atrodo, kad protingumas nėra specifinė dorybė. Juk jokia specifinė dorybė nėra įtraukiama į bendrąjį dorybės apibrėžimą, o protingumas į jį įtraukiamas, nes [*Nikomacho*] *etikos* II knygoje [6] dorybė apibrėžiama kaip pasirenkama nuostata (*habitus*), esanti viduryje, kuri protas mūsų atžvilgiu nustato taip, kaip [jį] nustatytų išminčius¹; o teisingai sprendžiantis protas, – teigiama [*Nikomacho*] *etikos* VI knygoje [13]², – yra suprantamas kaip protingumas. Vadinas, protingumas nėra specifinė dorybė.

¹ „[D]orybė yra nuostata, kurią galima laisvai pasirinkti, tai – surastas vidurys mūsų atžvilgiu, o tą vidurį protas apibrėžia taip, kaip apibrėžia protingas žmogus“ (Aristotelis, *Nikomacho etika*, 1107a, iš Aristotelis, *Rinkiniai raštai* (Vilnius: Mintis, 1990), 92).

² „[T]eisingas proto sprendimas ir yra supratingumas (protingumas – *vert. past.*)“ (Aristotelis, *Nikomacho etika*, 1144b, iš Aristotelis, *Rinkiniai raštai* (Vilnius: Mintis, 1990), 184).

Toliau. Filosofas [*Nikomacho*] *etikos* VI knygoje [12, 13] teigia, kad moralinė dorybė nustato teisingą veikimo tikslą, o protingumas – tinkamas priemonės jam pasiekti³. Tačiau kiekvienai dorybei būdinga tai, kas darytina dėl tikslo. Todėl protingumas būdingas kiekvienai dorybei, ir jis nėra specifinė dorybė.

Toliau. Specifinė dorybė turi specifinį objektą. Tačiau protingumas neturi specifinio objekto, nes jis yra teisingai apie atliktinus veiksmus sprendžiantis protas (*recta ratio agibilium*), kaip teigiama [*Nikomacho*] *etikos* VI knygoje [5]; o atliktini veiksmai yra visi dorybių veiksmai. Vadinasi, protingumas nėra specifinė dorybė.

Bet yra priešingai. Protingumas atskiriamas nuo kitų dorybių ir įvardijamas kaip viena iš jų, juk Išm 8 [7] parašyta: „Moko savitvartos ir protingumo, teismo ir drąsos“.

Atsakau. Reikia pasakyti, kad, kaip pirmiau parodyta [*ST*, I–II, q. 1, a. 3; q. 18, a. 2; q. 54, a. 2], veiksmus ir nuostatas specifikuoja jų objektai, todėl nuostata, atitinkanti specifinį objektą, kuris skiriasi nuo kitų objektų, būtinai turi būti specifinė, ir jeigu ji yra gera nuostata, ji yra specifinė dorybė. Objektas vadinamas specifiniu ne jo materijos požiūriu, bet veikiau, kaip buvo paaiškinta [*ST*, I–II, q. 54, a. 2, ad 1], dėl formalaus jo principo (*ratio*), nes į vieną ir tą patį dalyką yra nukreiptas skirtingų nuostatų, taip pat ir skirtingų galių, atitinkančių skirtingus [formalius] principus, veiksmas. Galių skirtingumas, kaip nurodyta pirmiau [*ST*, I–II, q. 54, a. 1], suponuoja didesnę jų objektų skirtingumą negu nuostatų skirtingumas, kai vienoje galioje esama daug nuostatų. Vadinasi, objekto [formalaus] principo skirtingumas, kuris išskiria galią, dar labiau išskiria nuostatą. Kadangi, kaip minėta [*ST*, II–II, q. 47, a. 2], protingumas būdingas protui, iš kitų intelektinių dorybių jį išskiria objekto skirtingumas materijos aspektu: išmintis (*sapientia*), žinojimas (*scientia*) ir supratimas (*intellectus*) siejasi su būtiniais dalykais, o menas (*ars*) ir protingumas – su kontingentiniais; kita vertus, menas siejasi su tuo, kas pagaminama, t. y. su išorinėje materijoje padaromais dalykais, pavyzdžiui, su namu, peiliu ir t. t., o protingumas – su atliktiniais veiksmais, t. y. su tuo, kas šaknijasi pačiame veikiančiajame, kaip nurodyta pirmiau [*ST*, I–II, q. 57, a. 4⁴]. O protingumas ir moralinės dorybės skiriasi dėl skirtingo formalaus galių principo, būtent intelektinės galios, kuriai priskiriamas protingumas, ir siekimo galios, kuriai

³ „[D]orybė tikslą padaro teisingą, o supratingumas (protingumas – *vert. past.*) nurodo kelius į tikslą“ (Aristotelis, *Nikomacho etika*, 1144a, iš Aristotelis, *Rinktiniai raštai* (Vilnius: Mintis, 1990), 183); dorybė „nustato galutinį tikslą, o supratingumas (protingumas – *vert. past.*) – priemonės jam pasiekti“ (ibid., 1145a, 185).

⁴ „[M]enas yra teisingai apie pagamintinus daiktus sprendžiantis protas, o protingumas yra teisingai apie atliktinus veiksmus sprendžiantis protas. Gaminti ir veikti yra skirtingi dalykai, nes, kaip teigiama *Metafizikos* IX knygoje [16], gaminimas yra į išorinę materiją pereinanti veiksmas, kaip statymas, pjovimas ir pan., o veikimas yra pačiame veikiančiajame pasiliekti veiksmas, kaip žiūrėjimas, norėjimas ir pan.“ (*ST*, I–II, q. 57, a. 4, c).

priskiriama moralinė dorybė. Taigi, akivaizdu, kad protingumas yra specifinė dorybė ir skiriasi nuo visų kitų dorybių.

Vadinasi, **dėl pirmojo** reikia pasakyti, kad tai ne bendrasis, o moralinės dorybės apibrėžimas, ir į jį dera įtraukti intelektinę dorybę, kuri su moraline dorybe materijos aspektu veikia kartu, būtent protingumą. Nes kaip moralinės dorybės subjektas yra tai, kas dalyvauja prote⁵, taip moralinei dorybei būdinga dorybės prigimtis (*ratio*) tiek, kiek ji dalyvauja intelektinėje dorybėje.

Dėl antrojo reikia pasakyti, kad iš minėto argumento [arg. 2] aišku, jog protingumas patarnauja visoms dorybėms ir visose jose veikia, bet to nepakanka parodyti, kad jis nėra specifinė dorybė. Juk kuriai nors giminei gali priklausyti kokios nors rūšis, tam tikru būdu veikianti visose kitose tos giminės rūšyse, kaip antai saulė tam tikru būdu veikia visus kūnus.

Dėl trečiojo reikia pasakyti, kad atliktini veiksmai yra tam tikra protingumo materija ta prasme, kad būtent tiesos aspektu (*sub ratione veri*) jie yra proto objektas, o moralinių dorybių materija jie yra ta prasme, kad būtent gėrio aspektu (*sub ratione boni*) jie yra siekimo galios objektas.

⁵ Čia kalbama apie valią, kuri yra moralinės dorybės subjektas ir dalyvauja prote, nes siekia jo pažintą gėrio.

6 skyrius. Ar protingumas nustato moralinių dorybių tikslą?

Dėl šeštojo mąstoma taip. Atrodo, kad protingumas nustato moralinių dorybių tikslą. Juk jis yra prote, o moralinė dorybė – siekimo galioje, todėl atrodo, kad protingumo ir moralinės dorybės santykis toks, kaip proto ir siekimo galios. Protas nustato siekimo galios tikslą. Vadinas, protingumas nustato moralinių dorybių tikslą.

Toliau. Žmogus neprotingus [kūrinius] pranoksta protu, bet kiti dalykai jiems yra bendri. Taigi, proto ir kitų žmogaus dalių santykis yra toks, kaip žmogaus ir neprotingų kūrinių. *Politikos* I knygoje [3] teigiama, kad žmogus yra neprotingų kūrinių tikslas⁶. Vadinas, visos kitos žmogaus dalys yra nukreiptos į protą kaip į tikslą. Pirmiau minėta [a. 2], kad protingumas yra teisingai apie atliktinus veiksmus sprendžiantis protas. Taigi, visi atliktini veiksmai yra nukreipti į protingumą kaip į tikslą. Vadinas, protingumas nustato visų moralinių dorybių tikslą.

Toliau. Dorybei, menui ar galiai, kuriems priklauso tikslas, būdinga duoti nurodymus kitoms dorybėms ir menams, kuriems priklauso priemonės tikslui pasiekti. Protingumas disponuoja moralinėmis dorybėmis ir joms duoda nurodymus. Vadinas, jis nustato jų tikslą.

Bet yra priešingai. [*Nikomacho*] *etikos* VI knygoje [12] Filosofas teigia, kad moralinė dorybė padaro teisingą tikslo siekį, o protingumas [nurodo tinkamas] priemones [tam] tikslui pasiekti⁷. Vadinas, protingumui nepriklauso nustatyti moralinėms dorybėms tikslą, jis tik disponuoja priemonėmis jam pasiekti.

Atsakau. Reikia pasakyti, kad moralinių dorybių tikslas yra žmogiškasis gėris. Žmogiškos sielos gėris, kaip teigia Dionisijas veikalo *Apie dieviškuosius vardus* IV skyriuje, yra atitikti protą (*secundum rationem esse*). Todėl būtina, kad [žmogaus] prote jau iš anksto būtų moralinių dorybių tikslai. Kaip spekuliatyviajame prote yra tam tikri iš prigimties žinomi dalykai, kurie yra supratimo (*intellectus*) [objektas], ir kiti dalykai, kurie per juos tampa aiškūs, būtent išvados, kurios yra žinojimo (*scientia*) objektas, taip ir praktiniame prote jau iš anksto yra tam tikri dalykai – iš prigimties žinomi principai, ir jie yra moralinių dorybių tikslai, juk, kaip pirmiau nurodyta [ST, II–II, q. 23, a. 7, ad 2⁸; I–II, q. 13, a. 3⁹], tikslo ir darytinų dalykų santykis yra toks, kaip principo

⁶ „[A]ugalai egzistuoja dėl gyvūnų, o kiti gyvūnai – dėl žmogaus“ (Aristotelis, *Politika*, 1256b (Vilnius: Mintis, 1997), 77).

⁷ „[D]orybė tikslą padaro teisingą, o supratingumas (protingumas – *vert. past.*) nurodo kelius į tikslą“ (Aristotelis, *Nikomacho etika*, 1144a, iš Aristotelis, *Rinkiniai raštai* (Vilnius: Mintis, 1990), 183).

⁸ „[T]ikslo ir atliktinų veiksmyų santykis yra toks, kaip principo ir spekuliatyvių [samprotavimų].“ (ST, II–II, q. 23, a. 7, ad 2).

⁹ ST, I–II, q. 13, a. 3, c rašoma: „<...> [P]asirinkimas seka požiūrį (*sententiam*), arba sprendimą (*iudicium*), kuris yra tartum praktinio (*operativi*) silogizmo išvada. Taigi pasirenkama tai, kas yra

ir spekuliatyvių [samprotavimų], o kai kurie dalykai praktiniame prote yra tarsi išvados, ir tai yra priemonės tikslui pasiekti, kurias išvedame iš pačių tikslų. Jos yra protingumo, kuris bendruosius principus pritaiko konkrečioms išvadoms apie darytinus dalykus, [objektas]. Vadinasi, protingumui nepriklauso nustatyti moralinėms dorybėms tikslą, jis tik disponuoja priemonėmis jam pasiekti.

Vadinasi, **dėl pirmojo** reikia pasakyti, kad, kaip nurodyta pirmiau [ST, I, q. 79, a. 12¹⁰], tikslą moralinėms dorybėms nustato ne protingumas, o prigimtinis protas, vadinamas *synderesis*, dėl jau įvardytos priežasties.

Iš to taip pat aiškus atsakymas į **antrąjį** prieštaravimą.

Dėl trečiojo reikia pasakyti, kad moralinių dorybių ir [jų] tikslo santykis nėra toks, kad jos pačios nustato [sau] tikslą, – jos siekia prigimtinio proto [joms] nustatyto tikslo. Ir čia moralinėms dorybėms padeda protingumas, nes disponuodamas priemonėmis tikslui pasiekti jis parengia joms kelią. Iš to seka, kad protingumas kilnesnis už moralines dorybes ir jas išjudina. O protingumą išjudina *synderesis*, lygiai kaip principų supratimas – žinojimą (*scientia*).

kaip silogizmo apie darytinus dalykus išvada. Filosofas *Fizikos* II knygoje [9] teigia, kad darytiniams dalykams tikslas yra kaip principas, o ne išvada. Todėl tikslas, kaip toks, nėra pasirenkamas. Tačiau kaip spekuliatyviuose [samprotavimuose] vieno įrodymo ar žinojimo principas gali būti kito įrodymo ar žinojimo išvada, nors pirmasis neįrodomas principas negali būti jokio įrodymo ar žinojimo išvada, taip ir vienos veiksena tikslas gali būti nukreiptas (*ordinari*) į ką nors kitą kaip į tikslą. Ir tada jis gali būti pasirenkamas. Taip gydytojo veiksenoje sveikata yra kaip tikslas, ir gydytojas negali jos rinktis, nes jo veikseną suponuoja sveikata kaip [savo] principą. Tačiau kūno sveikata yra nukreipta (*ordinatur*) į sielos gėrį, todėl tas, kuris rūpinasi sielos sveikata, gali pasirinkti – būti sveikas ar ligotas, juk apaštalas 2 Kor 12[10] sako: „būdamas silpnas, esu galingas“. Tačiau galutinio tikslo jokia būdu negalima rinktis.“

¹⁰ ST, I, q. 79, a. 12, c rašoma: „<...> [Ž]mogaus samprotavimas (*ratiocinatio*), kadangi jis yra tam tikras judesys, prasideda nuo tam tikrų dalykų supratimo (*ab intellectu*), kurie žinomi iš prigimties, be proto tyrimo, tarsi nuo tam tikro nejudančio principo, ir baigiasi taip pat supratimu ta prasme, kad remdamiesi iš prigimties žinomais principais mes sprendžiame apie tai, ką samprotaudami (*ratiocinando*) atrandame. Aišku, kad kaip spekuliatyvūs protas samprotauja apie spekuliatyvius objektus, taip praktinis protas samprotauja apie darytinus dalykus (*operabilia*). Vadinasi, mums iš prigimties turi būti duoti kaip spekuliatyvių samprotavimų, taip ir darytinų dalykų principai. Pirmieji iš prigimties mums duoti spekuliatyvių samprotavimų principai priklauso ne kokiai specifinei galiai, bet specifinei nuostatai, kuri, kaip aišku iš [*Nikomacho*] *etikos* VI knygos [6], vadinama principų supratimu (*intellectus principiorum*). Todėl ir iš prigimties mums duoti darytinų dalykų principai priklauso ne kokiai specifinei galiai, o specifinei prigimtinėi nuostatai, kurią vadiname *synderesis*. Todėl ir sakoma, kad *synderesis* lenkia į gėrį ir murma prieš blogį tuo požiūriu, kad remdamiesi pirmaisiais principais mes atrandame ir sprendžiame apie tai, kas atrasta. Taigi, akivaizdu, kad *synderesis* yra ne galia, o prigimtinė nuostata.“

7 skyrius. Ar protingumas nustato moralinių dorybių vidurį?

Dėl septintojo mąstoma taip. Atrodo, kad protingumui nepriklauso rasti moralinių dorybių vidurį. Juk pasiekti vidurį yra moralinių dorybių tikslas. Bet, kaip parodyta pirmiau [a. 6], protingumas nenustato moralinėms dorybėms tikslo. Vadinasi, jis neranda jų vidurio.

Toliau. Sakoma, kad visa, kas yra, yra dėl savo priežasties, bet tas, kas yra pats iš savęs (*per se*), rodos, priežasties neturi, jo priežastis yra pats jo buvimas. Moralinei dorybei pačiai iš savęs (*per se*) pritinka būti viduryje. Tai tarsi formuluoja jos apibrėžimas, kaip matyti iš to, kas pasakyta [a. 5, arg. 1]. Vadinasi, protingumas nėra moralinių dorybių vidurio priežastis.

Toliau. Protingumas veikia proto būdu. O moralinė dorybė siekia vidurio prigimties būdu, nes, kaip teigia Tulijus *Retorikos* II knygoje [159]¹¹, dorybė yra prigimties būdu protą atitinkanti nuostata. Vadinasi, protingumas nenustato moralinių dorybių vidurio.

Bet yra priešingai. Pirmiau pateiktame moralinės dorybės apibrėžime [a. 5, arg. 1] teigiama, kad ji buvoja viduryje, kurį protas nustato taip, kaip [jį] nustatytų išminčius.

Atsakau. Reikia pasakyti, kad atitikti teisingai sprendžiantį protą yra nuosavas (*proprius*) bet kurios moralinės dorybės tikslas; juk susivaldymas siekia, kad žmogus dėl geismų nenutoltų nuo proto [vadovavimo], panašiai tvirtumas [siekia,] kad dėl baimės ar išūlumo jis nenutoltų nuo teisingo proto sprendimo. Minėtas tikslas yra nustatytas žmogui pagal prigimtinių protą, juk šis nurodo (*dictat*), kad visa turi vykti pagal protą. Tačiau kaip ir kokiomis priemonėmis žmogus veikdamas pasieks protą atitinkantį vidurį, priklauso protingumo dispozicijai. Mat nors moralinės dorybės tikslas – pasiekti vidurį, jis randamas tinkamai disponuojant priemonėmis tikslui pasiekti.

To pakanka atsakymui į **pirmąjį** prieštaravimą.

Dėl antrojo reikia pasakyti, kad kaip prigimtinis veiksnys suteikia materijai formą, bet ne dėl jo formai priklauso tai, kas jai būdinga pačiai iš savęs, taip ir protingumas nustato vidurį aistroms ir veiksams, tačiau ne dėl jo dorybei būdinga ieškoti vidurio.

Dėl trečiojo reikia pasakyti, kad moralinė dorybė siekia pataikyti į vidurį prigimties būdu. Tačiau ne visuose dalykuose vidurys randamas vienodai, todėl šiuo atveju nepakanka visuomet vienodai veikiančio prigimtinio polinkio ir reikalingas protingumo veikimas (*ratio prudentiae*).

¹¹ Turima galvoje Marko Tulijaus Cicerono retorikos veikalų grupei priklausančio veikalo *De Inventione* II knyga. Cicerono mintis skamba taip: „[V]irtus est animi habitus naturae modo atque rationi consentaneus“ (Dorybė yra prigimties būdu esanti ir su protu deranti sielos nuostata). Taigi, Tomas šiek tiek sutraukia Cicerono citatą: „[V]irtus est habitus per modum naturae rationi consentaneus“.

8 skyrius. Ar nurodymas (*praecipere*) yra pagrindinis protingumo veiksmas?

Dėl aštuntojo mąstoma taip. Atrodo, kad nurodymas nėra pagrindinis protingumo veiksmas. Juk nurodymas yra susijęs su gerais dalykais, kuriuos reikia įgyvendinti. Tačiau *De Trinitate* XIV knygoje [9] Augustinas teigia, kad saugotis nuo pinklių yra protingumo [veiksmas]. Vadinas, nurodymas nėra pagrindinis protingumo veiksmas.

Toliau. Filosofas [*Nikomacho*] *etikos* VI knygoje [5] teigia, kad protingam žmogui, regis, būdinga gerai svarstyti. Svarstymas ir nurodymas yra skirtingi veiksmai, kaip aišku iš to, kas pasakyta pirmiau [ST, I–II, q. 57, a. 6¹²]. Taigi, nurodymas nėra pagrindinis protingumo veiksmas.

Toliau. Atrodo, kad nurodyti, arba įsakyti, priklauso valiai, kurios objektas yra tikslas ir kuri judina kitas sielos galias. Bet protingumas yra ne valioje, o prote. Vadinas, nurodymas nėra protingumo veiksmas.

Bet yra priešingai. Filosofas [*Nikomacho*] *etikos* VI knygoje [10] teigia, kad protingumas yra nurodantis.

Atsakau. Reikia pasakyti, kad protingumas yra teisingai apie atliktinus veiksmus sprendžiantis protas, kaip nurodyta pirmiau [a. 2]. Todėl pagrindiniu protingumo veiksmu turi būti proto veiksmas, svarbiausias iš tų, kurie susiję su atliktiniais veiksmais. Tokių veiksmų yra trys. Pirmasis yra svarstymas (*consiliari*), kuris siejasi su atradimu, nes, kaip nurodyta pirmiau [ST, I–II, q. 14, a. 1¹³], svarstymas yra tyrimas. Antrasis veiksmas yra sprendimas (*iudicare*) apie tai, kas atrasta, ir čia spekuliatyvusis protas sustoja. Po jo pasirodo į veiklą nukreiptas praktinis protas: jam priklauso trečiasis veiksmas – nurodymas (*praecipere*), kurio esmė – apsvarstyta ir nuspręsta dalyką pritaikyti vykdymui. Kadangi šis veiksmas yra arčiau praktinio proto tikslo, jis ir yra pagrindinis praktinio proto, taigi ir protingumo, veiksmas.

¹² ST, I–II, q. 57, a. 6, c rašoma: „Atliktinų žmogaus veiksmų srityje išskiriami trys proto veiksmai, kurių pirmasis yra svarstymas, antrasis – sprendimas, o trečiasis – nurodymas. Pirmieji du atitinka spekuliatyvaus intelekto veiksmus – tyrimą ir sprendimą, nes svarstymas yra tam tikras tyrimas. O trečiasis veiksmas būdingas praktiniam intelektui, kadangi jis skirtas veiklai, nes protas nenurodo to, ko žmogus negali padaryti. Akivaizdu, kad tame, ką žmogus daro, pagrindinis veiksmas yra nurodymas, į kurį nukreipti visi kiti veiksmai. Todėl gerai nurodančiai dorybei, būtent protingumui, kaip svarbiausiajai, kaip antrinės priskiriamos *eubulia*, kuri gerai svarsto, ir sprendimo [galios] dalys *synesis* bei *gnose*, apie kurių perskyrą dar bus kalbama.“

¹³ ST, I–II, q. 14, a. 1, c rašoma: „<...> [P]asirinkimas, kaip nurodyta pirmiau [ST, I–II, q. 13, a. 1, ad 2; a. 3], seka proto sprendimą apie atliktinus dalykus. Tačiau šiuose dalykuose esama daug netikrumo (*incertitudo*), nes veiksmai siejasi su kontingentinėmis paskirybėmis, kurios dėl savo kintamumo nėra aiškios (*incerta*). Kai dalykai abejotini ir neaiškūs, protas nepriima sprendimo prieš tai jų neištyręs. Todėl prieš sprendžiant apie tai, ką pasirinkti, būtinas proto tyrimas, ir šis tyrimas vadinamas svarstymu. Todėl Filosofas [*Nikomacho*] *etikos* III knygoje [2] teigia, kad pasirinkimas yra pirmiau apsvarstyto [dalyko] siekimas.“

Tą patvirtina štai kas. Meno tobulumas pasireiškia ne duodant nurodymus, bet priimant sprendimą: todėl tas, kuris meno srityje savo valia (*volens*) padaro klaidą (*peccat*), yra laikomas geresniu meistru už tą, kuris suklysta netyčia (*nolens*), nes pirmajam tarsi būdingas teisingas sprendimas, o antrasis, kaip atrodo, suklysta (*peccat*) jo stokodamas (*ex defectu*). O protingumo atveju yra atvirkščiai, kaip teigiama [*Nikomacho*] *etikos* VI knygoje [5]¹⁴: tas, kuris savo valia (*volens*) padaro klaidą (*peccat*), tarsi sunykęs (*deficiens*) pagrindiniame protingumo veiksmo – nurodyme, – yra mažiau protingas už tą, kuris suklysta (*peccat*) nevalingai (*nolens*).

Vadinasi, **dėl pirmojo** reikia pasakyti, kad nurodymo veiksmas siejasi tiek su siektiniais gerais dalykais, tiek su vengtiniais blogais dalykais. Ir vis dėlto saugojimosi nuo pinklių Augustinas nepriskiria protingumui kaip pagrindinio jo veiksmo, nes [dangiškojoje] Tėvynėje šio veiksmo nelieka.

Dėl antrojo reikia pasakyti, kad svarstymo gerumas reikalauja, jog atradus gerus dalykus jie būtų pritaikyti įgyvendinimui. Taigi, nurodymas priklauso gerai svarstančiam protingumui.

Dėl trečiojo reikia pasakyti, kad judinimas pats savaime (*absolute*) priklauso valiai. Bet nurodymas yra judinimas kartu su tam tikru nukreipimu (*cum quaedam ordinatione*), todėl, kaip minėta pirmiau [*ST*, I–II, q. 17, a. 1¹⁵], jis yra proto veiksmas.

Iš lotynų kalbos vertė ir komentarus parašė doc. dr. Lina ŠULCIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Vytautas Magnus University, Lithuania

El. paštas (e-mail) lina.sulciene711@gmail.com

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino. *Summa Theologiae*. Secunda pars secundae partis a quaestione XLVII ad LVI. Textum Leoninum. Roma, 1895. Redaktorius ir vertėjas Roberto Busa SJ. Tekste esančioms nuorodoms tikslinti naudotasi Thomas Aquinas. *The Summa Theologiae*. Second and revised Edition, 1920. Translated by Fathers of the English Dominican Province. <https://www.corpusthomaticum.org/sth3047.html>. Žiūrėta 2026 m. gegužės 5 d.

¹⁴ „Jei kas nors mene savo valia padaro klaidą, galima atleisti, bet supratingumo (protingumo – *vert. past.*), kaip ir kitų dorybių, atžvilgiu klaidos neatleidžiamos. Iš to aišku, kad supratingumas (protingumas – *vert. past.*) yra tam tikra dorybė, o ne menas.“ (Aristotelis, *Nikomacho etika*, 1140b, iš Aristotelis, *Rinktiniai raštai* (Vilnius: Mintis, 1990), 174).

¹⁵ *ST*, I–II, q. 17, a. 1, c rašoma: „<...> Iš esmės įsakymas (*imperare*) yra proto veiksmas, juk tas, kuris įsako, pranešdamas ar paskelbdamas nukreipia tą, kuriam įsako, ką nors atlikti; o nukreipti tam tikro pranešimo būdu yra būdinga protui. Ką nors pranešti ar paskelbti protas gali dvejopai. Pirma, absoliučiai, kai pranešimas išreiškiamas tiesioginės nuosakos veiksmažodžiu, pavyzdžiui, kai kas nors sako kitam: „Tau reikia tai padaryti“. O kartais protas kam nors ką nors praneša judindamas jį į tai, ir toks pranešimas išreiškiamas liepiamosios nuosakos veiksmažodžiu, pavyzdžiui, kai kam nors sakoma: „Daryk tai“. <...>.“